

och



Samverkansberedningen (SvB) Kommun och Landsting

2016-11-10

§ 40	Ungdomsmottagningen.....	2
§ 41	Åtterrapporering från studiebesök i Norrtälje – Tio100.....	3
§ 42	Åtterrapporering om bassängverksamheten på Oasen.....	4
§ 43	Tematräff.....	5
§ 44	Avtal om läkartid på Särskilt boende	6
§ 45	Sammanträdesdatum 2017.....	7
§ 46	Aktuellt inom primärvården.....	8
§ 47	Sjukgymnastisk träning vid primärvården	9
§ 48	Information Folkhälsan	10
§ 49	Information från psykiatrin.....	11
§ 50	Vaccination för äldre	12

Plats och tid	Kommunstyrelsens sammanträdesrum kl. 09.00 – 12.00		
Politiker	Håkan Guståv (L), ordförande Säters kommun Per-Inge Nyberg (S), Landstinget Dalarna Ann-Britt Grünewald (S), Landstinget Dalarna Kajsa Lena Fagerström (S) Landstinget Dalarna Owe Ahlinder (C), Landstinget dalarna		
Övriga deltagare	Anette Wikblom, socialchef Marie-Louise Snell, nämndsekreterare Malin Lilja Altörn, folkhälsoplanerare Susanna Berglund, verksamhetschef Psykiatrin Landstinget Dalarna Lena Karlsson, områdessamordnare Landstinget Dalarna Monica Bergman, avdelningschef vårdcentralen Säter Pär Jerfström, kommunchef Abbe Ronsten, kommunalråd, §§ 40-46 samt § 50		
Utses att justera	Ann-Britt Grünewald		
Justeringens plats och tid			
Underskrifter	Sekreterare	Paragrafer 40-50
		Marie-Louise Snell	
	Ordförande	
		Håkan Guståv	
	Justerande	
		Ann-Britt Grünewald	

SvB § 40

Ungdomsmottagningen

Ärendebeskrivning

Lena Karlsson, områdessamordnare, Landstinget södra Dalarna, informerar att Ungdomsmottagningens personal kommer att utgå från Borlänge där de finns på heltid.

Ungdomar kan sedan när de tar kontakt välja om de vill att mötet ska ske i Borlänge eller i Säter.

Förslag är att ungdomsmottagningens lokaler i Säter ska ligga vid elevhälsan och att mottagningen ska vara bemannad en viss tid med personal från Borlänge.

Delges

Socialnämnden, Sätters kommun

Lokala hälso- och sjukvårdsberedningen Södra Dalarna

SvB § 41

Åtterrapportering från studiebesök i Norrtälje – Tio100

Ärendebeskrivning

Åtterrapportering från studiebesök i Norrtälje den 27 oktober där landstinget och kommunen gemensamt ansvarar för och driver vård och omsorg i Norrtälje kommun.

Fortsatt arbete

Förslag läggs att politiken skapar en grupp för att driva frågan vidare.

Per-Inge Nyberg, landstinget och Sune Hemmingsson, socialnämnden får uppdraget att diskutera vilka som ska ingå i gruppen.

Förslaget presenteras vid nästa samverkansmöte.

Bakgrund

Inför en framtid med demografiska förändringar, en snabbt åldrande befolkning och därmed även ett ökat omvårdnadsbehov samtidigt som det ekonomiska utrymmet kommer inte att öka i samma takt, har Sätters kommun och vårdcentralen Säter inlett ett arbete för att titta på ett utvecklat samarbete.

I arbetet har man varit till Norrtälje för att se hur de samarbetar i Tio100.

Samverkanberedningens beslut

1. Per-Inge Nyberg och Sune Hemmingsson får uppdraget att diskutera vilka som ska ingå i en grupp för fortsatt arbete.
2. Förslaget presenteras vid nästa samverkansmöte den 23 februari.

Delges

Socialnämnden, Sätters kommun

Lokala hälso- och sjukvårdsberedningen Södra Dalarna

SvB § 42

Åtterrapporing om bassängverksamheten på Oasen

Ärendebeskrivning

Pär Jerfström, kommunchef, informerar att man gjort en inventering av möjliga besökare till bassängverksamheten.

Ambitionen har varit att hitta en extern samarbetspartner men intresset har varit svagt. Habiteringen har visat intresse att skriva avtal med kommunen men som bassängen ser ut i dag kan den inte användas till den verksamheten.

Två förslag till hyresavtal har tagits fram av Klöveren. Kostnader för uppvärmning är dock svårt att få fram.

Kommunen håller nu på att titta på en riskanalys avseende intäkter från besökare i förhållande till kostnader för uppvärmning.

Bakgrund

Landstinget kommer inte att förlänga kontraktet avseende bassängverksamheten på Oasen. Sätters kommun håller på att undersöka om verksamheten kan vara kvar i privat regi alternativt om kommunen själv kan ta över verksamheten.

Kommunen håller på att jobba i frågan och två alternativ finns:

- Kommunen driver bassängen – under förutsättning att man hittar privata medfinansierare (föreningar och företag)
- Bassängen stängs – då kommer man att se över om ngt i stället kan erbjudas i Skönvikshallen

Malin Lilja Altörn, folkhälsoplanerare, ansvarar för frågan i kommunen.

Delges

Socialnämnden, Sätters kommun

Lokala hälso- och sjukvårdsberedningen Södra Dalarna

SvB § 43

Tematräff

Ärendebeskrivning

Malin Lilja Altörn, folkhälsoplanerare informerar om tematräffen "Matglädje för äldre". Föreläsaren var Karin Hedlund från Dala-Husby som har arbetat som kock i 30 år. Karin är också kostrådgivare, kokboks författare och mountainbikecyklist. Det var ca 40 besökare till antal som reagerade mycket positivt på föreläsningen.

Bakgrund

Samverkansberedningen beslutade 2016-09-08 enligt följande:

- Tema:** Kost för äldre för optimalt mående - förslag på föreläsare, Karin Hedlund, Hedemora
- Tidpunkt:** Förslagsvis i november
- Ansvariga:** Lena Karlsson, Lena Forsberg och Malin Lilja Altörn

Delges

Socialnämnden, Sätters kommun
Lokala hälso- och sjukvårdsberedningen Södra Dalarna

SvB § 44

Avtal om läkartid på Särskilt boende

Ärendebeskrivning

Monica Bergman, avdelningschef vårdcentralen, informerar att svårigheten med läkarbemannning kvarstår trots annonseringar. Landstinget har erbjudit kommunen stafettläkare vilket kommunen har tackat nej till eftersom man vill att patienten ska ha en kontinuitet i kontakten med läkare.

Per-Inge Nyberg, landstingspolitiker, informerar att problematiken med att få ut läkare till primärvården finns i hela länet.

För att försöka hitta en lösning har man från arbetsgivarsidan startat ett projekt med att erbjuda lönepåslag och fördelaktiga pensionsförmåner. Projektet löper på 5 år och utvärdering kommer att göras efter 2-3 år. Projektet är ett motdrag till de stafettläkare/privata bolag som finns på marknaden.

Anette Wikblom, socialchef, informerar att det på kommunens särskilda boenden fortfarande brister i ex. läkemedelsgenomgångar och vid vård i livets slutskede.

Per-Inge föreslår att man kan överväga att acceptera stafettläkare vid läkemedelsgenomgångar. Anette tar frågan med sig till Lena Forsberg, verksamhetsområdeschef hälso- och sjukvårdsteamet.

Ärendets hantering

Ärendet lyftes på samverkansberedningen 2016-02-25 och har sedan dess återkommande varit upp för rapportering. 2016-05-26 rapporterade Anna Lassbo, verksamhetschef vårdcentralen och Lena Forsberg, verksamhetsområdeschef kommunens hälso- och sjukvårdsteam att man har en planering för hur man ska gå vidare.

Samverkansberedningen ville dock snabba på frågan och beslutade om följande steg i den fortsatta hanteringen:

- Steg 1 - Per-Inge Nyberg, landstingspolitiker, tar med sig och prioriterar frågan
- Steg 2 - Gemensam skrivelse till kommun och landsting

Bakgrund

Det finns en lokal överenskommelse om läkarmedverkan i den kommunal hälso-och sjukvården i Säter. Överenskommelsen reglerar former för och omfattning av insatserna. Parter i överenskommelsen är Vårdcentral Säter och Sätters kommun.

Överenskommelsen undertecknades 2013-08-23.

Enligt överenskommelse är kommunen berättigad ca 80% läkartjänst till särskilda boenden (SäBo), hemsjukvården och korttidsboende. Socialförvaltningen anser inte att Vårdcentral Säter uppfyller läkartiden enligt överenskommelse. Vårdcentralen har via mail redovisat att avsatt läkartid för kommunens Hälso- och sjukvård uppgår till 20%.

Delges

Socialnämnden, Sätters kommun

Lokala hälso- och sjukvårdsberedningen Södra Dalarna

SvB § 45

Sammanträdesdatum 2017

Ärendebeskrivning

Förslag till sammanträdesdatum och beredningsdatum 2017:

Beredning	Kl.	Sammanträde	Kl.
Torsdag den 9 februari	13.15	Torsdag den 23 februari	13.15
Torsdag den 11 maj	13.15	Tisdag den 30 maj	13.15
Torsdag den 24 augusti	13.15	Torsdag den 7 september	13.15
Torsdag den 26 oktober	13.15	Torsdag den 9 november	13.15

Plats: Kommunstyrelsens sammanträdesrum Rådhuset

Samverkansberedningens beslut

De föreslagna datumen för 2017 fastställs.

Delges

Socialnämnden, Sätters kommun

Hälso- och sjukvårdsberedningen för Södra Dalarna

SvB § 46

Aktuellt inom primärvården

Ärendebeskrivning

Monica Bergman, avdelningschef vårdcentralen, informerar om aktuell situation:

- Influensavaccinationer pågår
- Man har fått in en AT-läkare med anställningstid på ett halvår
- Vårdcentralen har en god ekonomi
- Problem kvarstår med läkarbemanningen. Man löser situationen med stafettläkare
- Vårdcentralen upplever problem i samarbete med psykiatri. Verksamheterna kommer via ett pågående projekt att ha möten i frågan. Projektet handlar om samarbete primärvården/psykiatri (samarbetsöverenskommelsen ska ses över)
- Samarbetet med hemsjukvården är bra. Man har regelbundna träffar.
- KBT på nätet har startat

Delges

Socialnämnden, Sätters kommun

Lokala hälso- och sjukvårdsberedningen Södra Dalarna

SvB § 47

Sjukgymnastisk träning vid primärvården

Ärendebeskrivning

Sune Hemmingsson, ordförande i socialnämnden önskar klarhet i följande:

- Kommer även träningsdelen i primärvården Säters att stänga?
- Kommer den endast att vara tillgänglig för personer som blivit rekommenderade av sjukgymnast?

Svar från Landstinget

Träningsdelen kommer att stänga för allmänheten.

Lokalerna kommer endast att kunna användas av personer som fått remiss av till sjukgymnast.

Orsaken till begränsningen av användandet av träningsdelen är att andelen som kommer och tränar i lokalerna har ökat vilket har fått till konsekvens att sjukgymnaster och deras patienter inte har fått plats för att det har varit fullt i lokalen.

Landstinget hänvisar nu i stället allmänheten till Skönvikshallen. Man har delat ut s.k. provokort så att den som vill har fått gå till Skönvikshallen och träna gratis under en tid.

En sjukgymnast har varit i kontakt med föreståndaren på Skönvikshallen och gett tips på ex. redskap som kan köpas in och som passar äldre. Personalen ute på Skönvikslokalen är intresserade av att utveckla verksamheten/gymmet.

Bilaga

- Anna Lassbos skrivelse
- Uppdrag hälsoval

Delges

Socialnämnden, Säters kommun

Lokala hälso- och sjukvårdsberedningen Södra Dalarna

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

SvB § 48

Information Folkhälsan

Ärendebeskrivning

Folkhälsoplanerare Malin Lilja Altörn informerar om aktuell situation.

ANDT

En ny länsövergripande handlingsplan är framtagen.

Trygghetsvandring

Representant från polis, räddningstjänst, kommun, PRO och KPR har vandrat i Säters och antecknat otrygga platser. Åtgärder som kan komma att vidtas är ex. bättre belysning, nedtag buskage m.m.

Nästa vandring är planerad till Gustafs och i vår kommer en trygghetsvandring att genomföras i Stora Skedvi.

Pär Jerfström, kommunchef, informerar att Ulf Månsson, skolchef, tittar på hur man kan höja säkerheten på skolorna. Säkerheten är dock inte dålig. Säters hamnar på plats 33 av landets 290 kommuner, enligt Föräldraalliansens Grundskoleindex. En förbättring med 40 placeringar från 2015 års mätning. I länet finns endast en kommun med bättre placering.

Matspanarna

Projektet har blivit en ordinarie verksamhet som nu kommer att utökas från 5-åringar till att omfatta även 6-åringar.

Giftfri förskola

Handlingsplanen är klar.

Man kommer att rensa bort och fasa ut miljöfarliga ämnen ex. vissa leksaker.

Barnkonventionen

Maskrosbarn har hållit en föreläsning i Säters. Efterarbeten har skett i klassrum där kuratorer och socialsekreterare närvarade.

Självkänsla grupp

En grupp där man diskuterar självkänsla har startat upp. Det har dock varit dåligt deltagande. Just nu deltar endast tre ungdomar.

Föreläsning Michail Tonkonogi

Michail Tonkonogi har varit i Säters och föreläst om styrketräning för barn och unga.

Samling för social hållbarhet

Säters är delaktiga i arbetet och en representant från varje förvaltning är utsedd.

En första träff har hållits.

Bilaga

- Handlingsplan ANDT

Delges

Socialnämnden, Säters kommun

Lokala hälso- och sjukvårdsberedningen Södra Dalarna



I DALARNA 2016-2020

Länsövergripande handlingsplan för Dalarnas arbete med alkohol narkotika, dopning och tobak



Sveriges regering har lagt en ny ANDT-strategi för åren 2016–2020. Målet är ett samhälle fritt från narkotika och dopning. Man vill också se tydligt minskade medicinska och sociala skador, orsakade av alkohol och ett minskat tobaksbruk.

Länsstyrelsen Dalarnas uppdrag är att på olika sätt förebygga och förhindra att droganvändningen sprids och tar allt större plats i olika sammanhang. Genom att samverka med alla berörda aktörer ska vi gemensamt styra utvecklingen mot en bra och positiv samhällsmiljö, där trenden går mot att välja bort, snarare än att liberalisera användandet av droger – oavsett vilken form de är i.

Den handlingsplan som vi tagit fram ska ses som just en plan att ta avstamp ifrån. Det är nu det verkliga arbetet börjar – konkreta aktiviteter och insatser som 2018 ska visa att Dalarnas utmaningar togs omhand, omvandlades till möjligheter och resulterade i ett större välbefinnande hos Dalarnas befolkning.

Ylva Thörn

Landshövding



Innehållsförteckning

02	Förord av landshövding Ylva Thörn
03	Innehållsförteckning
04	Sammanfattning
05	Utmaningar blir till möjligheter i Dalarna
06–07	ANDT-nuläge
08–09	Regeringens ANDT-strategi 2016-2020
10–11	Betydelsen av tidigt förebyggande arbete; samordning och tillsyn
12–13	Prioriterade ANDT-insatser i Dalarna 2016-2020
14–18	Dalakommunernas ANDT-relaterade insatser och aktiviteter
19	Årshjul med tillfällen i Dalarna som kräver extra insatser
20	ANDT och källkritik på schemat
21	Stöd i föräldraskapet
22–23	Att förebygga psykisk ohälsa, våld och brottslighet
24–25	Polisens brottsförebyggande arbete
26–27	Vård- och behandling
28	Samling för social hållbarhet i Dalarna
29	Civilsamhällets betydelse för ANDT-arbetet
30–31	Förklaringar och metoder



Utmaningar blir till möjligheter i Dalarna

- 1 Vi upplever nu snabba förändringar och en ny tid med många utmaningar. En stor utmaning är hur vi ska kunna hantera försäljning av alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak via Internet och olika sociala media. Samtidigt erbjuder Internet en plattform för det förebyggande arbetet och vi har lagt materialet ANDT på schemat på CANs webbsida "Drugsmart", som ett verktyg för skolan för att förebygga och förhindra bruk av ANDT.
- 2 En annan utmaning är de drogliberala vindar som blåser över västvärlden just nu. På FN:s möte i New York våren 2016; UNGASS (United Nations General Assembly Special Session) lyftes bland annat frågan om hur världen skulle betrakta cannabis. Mötet beslutade att låta cannabis även fortsättningsvis betraktas som ett olagligt narkotiskt preparat. Åtminstone fram till 2019 då frågan på nytt kommer att tas upp. I den nya ANDT-strategins mål 6 har ordet "restriktiv" tagits bort och kvar finns "folkhälsobaserad syn på ANDT". I Dalarna kommer vi dock även fortsättningsvis att ha både en restriktiv och folkhälsobaserad syn på narkotika.
- 3 En tredje utmaning är att på ett bra sätt välkomna och ge våra nya invånare i Dalarna förutsättningar för ett tryggt och bra liv. Många kommer från en kultur där till

exempel bruk av tobak är vanligt bland unga. Genom att fortsätta med det framgångsrika tobakspreventiva arbetet kan vi säkerställa att alla invånare omfattas av folkhälsomålen. Insatser från civilsamhället kommer även fortsättningsvis komma att ha stor betydelse.

Denna handlingsplan är kopplad till regeringens ANDT-strategi 2016–2020 och ska vara ett verktyg i Dalarnas ANDT-arbete. Planen är gemensamt framtagen av Dalarnas kommuner och Länsstyrelsen i Dalarna, vilket innebär att vi redan från början har skapat förståelse och samsyn kring vilka frågor som behöver prioriteras inom ANDT-arbetet. Handlingsplanen ska ses som en konkretisering av hur Dalarna kan arbeta mot de nationella målen. Den ska också ses som ett stöd och en vägledning för kommuner, landsting, myndigheter och idéburna organisationer som arbetar för bättre hälsa och välfärd, samt för att våra barn och ungdomar ska få en så trygg, drogfri, jämställd och jämlik framtid som möjligt.

Genom fortsatt god samverkan mellan länsstyrelsen, kommunerna, landstinget, regionen, polisen och frivilligorganisationer, kan vi öka trivsel och trygghet, minska de ANDT-relaterade problemen, samt bidra till ökad tillväxt och ett socialt hållbart Dalarna för alla.

Sammanfattning

Handlingsplanens ambition är att vara såväl strategisk och övergripande som operativ och hands-on. Planen ska kunna användas som stöd såväl i den kommunala politiska processen som för samordnare, tillsynare, andra tjänstemän samt företrädare för civilsamhället.

Här finns de insatser som vi på Länsstyrelsen Dalarna, tillsammans med kommunernas samordnare, valt att prioritera i Dalarna under strategiperioden. Här finns också exempel på aktiviteter i de olika kommunerna.

I handlingsplanen finns också beskrivningar av olika förebyggande metoder och olika aktörers arbete på området. Ett metodmaterial som fått stor uppmärksamhet nationellt är "ANDT och källkritik på schemat", som skapats i Dalarna och som kan användas från årskurs sex.

Thomas Johansson
Länssamordnare ANDT-frågor
Länsstyrelsen Dalarna

Elsie-Marie Björk
Handläggare tillsynsfrågor
Länsstyrelsen Dalarna

Handlingsplanen är framtagen av Länsstyrelsen i Dalarna tillsammans med Dalarnas kommuner



ANDT nuläge

CAN, Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, rapporterar att skolelevers alkohol- och tobakskonsumtion minskar, men var femte elev har prövat e-cigarett. Narkotikabruket ökar något, främst av cannabis. Det visar CAN:s undersökning från 2015, som baserar sig på svar från nästan 5 000 niondeklassare och 3 800 elever i gymnasiets årskurs 2.



Alkohol

Alkoholkonsumtionen bland skolelever är fortsatt historiskt låg. Mindre än hälften av niondeklassarna har druckit alkohol under de senaste tolv månaderna, 43 procent av pojkarna och 50 procent av flickorna. Pojkar dricker dock större mängder än flickor när

de konsumerar alkohol. Motsvarande siffror 1971 var cirka 90 procent och åttiotalet cirka 80 procent. Bland gymnasieelever är motsvarande siffror 82 procent för flickor (vilket innebär en liten ökning) och 76 procent för pojkar. Berusningsdrickandet har minskat, liksom totalkonsumtionen och debutåldern stiger. Den genomsnittliga årskonsumtionen av ren alkohol är betydligt lägre bland skolungdomar än bland den vuxna befolkningen. CAN påpekar också att alkoholkonsumtionen bland äldre har ökat i Sverige under senare år. Nya generationer äldre dricker mer än föregående generationer och utgör dessutom en växande andel av befolkningen.

”Alkoholkonsumtionen bland skolelever är fortsatt historiskt låg”

Vi kommer att fortsätta arbeta förebyggande med råd och stöd i olika former mot alkoholkonsumtion bland såväl unga som äldre. Detta arbete gör vi tillsammans med kommuner, landsting, region, polis, organisationer och näringsliv.



Narkotika

CAN konstaterar att 9 procent av pojkarna i grundskolans årskurs nio och 7 procent av flickorna anger att de prövat narkotika någon gång. Detta innebär öknings i båda fallen jämfört med i fjol. På gymnasiets årskurs två uppger 20 procent av pojkarna och 14 procent av flickorna att

de använt narkotika någon gång, vilket också innebär en ökning. När det gäller användning av cannabis (minst 20 gånger), så har andelen ökat från 2 procent till 3,4 procent om man jämför med ett decennium sedan. Spice, en drog med syntetiska cannabinoider som anses mycket potent och skadlig, har prövats av 2,5 procent av eleverna i årskurs nio, av 6 procent av gymnasiepojkar och 2,7 procent av flickorna.

”Det innebär öknings i båda fallen jämfört med i fjol”

Vi kommer att stärka det förebyggande arbetet tillsammans med kommuner, polis och organisationer för att minska spridningen av cannabis och andra droger. Detta blir en stor utmaning då många länder i världen avkriminaliserar och legaliserar vissa droger.



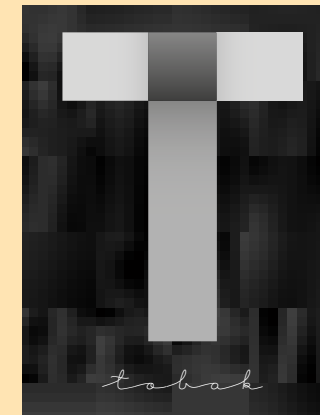
Doping

CAN anger att de årliga nationella drogvaneundersökningarna bland skolungdom i årskurs 9 och gymnasiets år 2 visar att ca 1–2 procent av pojkarna och 0–1 procent av flickorna prövat anabola steroider någon gång. Bland vuxna är det något mindre än en procent av

männen och knappt en promille av kvinnorna i åldrarna 17–84 år som någon gång prövat anabola steroider eller tillväxthormon. Majoriteten av de som använder anabola androgena steroider (ASS) är män 18–34 år. Inom området doping har vi fått signaler om ett ökat antal beslag av dopningspreparat.

”Vi har fått signaler om ett ökat antal beslag av dopningspreparat”

Vi kommer att fortsätta vårt arbete med råd och stöd mot doping, tillsammans med kommuner, polis, organisationer och näringsliv.



Tobak

CAN anger att andelen dagligrökare minskat över tid och nått rekordlåga nivåer, men att det finns indikationer på att rökning förekommer i ökad omfattning i socioekonomiskt svaga grupper. I 2015 års undersökning av skolelevers drogvaner rapporterade 3 procent av

pojkarna och 5 procent av flickorna i årskurs 9 att de var rökare. I årskurs två på gymnasiet var det 8 procent av pojkarna och 11 procent av flickorna som rapporterade att de rökte. Hälften av rökarna i årskurs 9 har prövat e-cigarett, men även bland de som inte röker vanliga cigaretter är användande av e-cigarett högt. Ungefär var femte skolelev har prövat e-cigarett under det senaste året. Inhalering eller rökning av örtprodukter har också gjort entré i Sverige. Därför är det extra viktigt att skolgårdar och andra miljöer där barn och ungdomar vistas hålls fria från tobak och tobaksliknande preparat.

”Var femte skolelev har prövat e-cigarett”

Vi kommer att fortsätta förebygga bruk av tobak och tobaksliknande preparat, genom råd och stöd, tillsammans med kommuner, landsting, region, organisationer och näringsliv.

ANDT-STRATEGIN 2016-2020

Den nya ANDT-strategin bygger vidare på strategin för åren 2011-2015 och tillvaratar erfarenheter och kunskap som kommit fram under den perioden.

För att främja långsiktighet och kontinuitet anser regeringen att det övergripande målet för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken ska vara detsamma som tidigare: *”Ett samhälle fritt från narkotika och dopning, minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och ett minskat tobaksbruk”*. Regeringen vill öka engagemanget och aktiviteten inom ANDT-området och på så sätt bidra till målet att sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation.

ANDT-strategin 2016–2020 har ett tydligare jämlikhetsperspektiv och jämställdhetsperspektiv än föregående strategi. Perspektiven måste genomsyra ANDT-arbetet på alla nivåer om de ska få genomslag. En utgångspunkt för hela ANDT-politiken är rätten till bästa uppnåeliga hälsa som bygger på FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.



Mål 1

Tillgång till alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak ska minska.

Skarpare reglering för att minska illegal handel av tobak.

Samordnad, effektiv och likvärdig alkohol- och tobakstillsyn.

Bekämpning av illegal handel och en restriktiv och tydligt reglerad legal handel via digitala medier.

Samverkan mellan ANDT-förebyggande och brottsförebyggande arbete på alla nivåer.

Mål 2

Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak ska successivt minska.

Insatsområden

Reglering och tillsyn för att begränsa marknadsföring och exponering av alkohol och tobak.

En hälsofrämjande skola utifrån elevers olika förutsättningar och behov.

Effektivt arbete mot langning av alkohol och tobak.

Spridning och tillämpning av ett kunskapsbaserat cannabisförebyggande arbete.

Mål 3

Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska successivt minska.

Uppmärksamma och förebygga ANDT-relaterad ohälsa bland kvinnor och män samt flickor och pojkar inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten och inom andra arenor.

Dopningsförebyggande arbete inom motionsidrotten.

Mål 4

Kvinnor och män samt flickor och pojkar med missbruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet.

Samverkan mellan hälso- och sjukvård och socialtjänst samt med andra aktörer för en sammanhållen vård utifrån kvinnors och mäns samt flickors och pojkars specifika förutsättningar och behov.

Insatser för att nå kvinnor och män samt flickor och pojkar i en socialt och hälsomässigt utsatt situation till följd av missbruk eller beroende.

Mål 5

Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak ska successivt minska.

Insatsområden

Tidig uppmärksamhet av riskbruk och beroende bland blivande föräldrar.

Uppmärksamma och erbjuda ändamålsenligt stöd till flickor och pojkar som föds med skador till följd av ANDT eller som växer upp i familjer med missbruk eller annan omsorgs-svikt, inklusive förekomst av våld, men koppling till alkohol eller narkotika utifrån deras förutsättningar och behov.

Strategiskt och långsiktigt arbete för att motverka narkotikarelaterad dödlighet bland kvinnor-män samt flickor-pojkar.

Insatser för att motverka trafikrelaterade skador och dödsfall till följd av alkohol-narkotikabruk.

Mål 6

Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska successivt minska.

Aktivt verka för en folkhälsoorienterad syn på narkotika inom EU och FN med utgångspunkt i politiken för mänskliga rättigheter.

WHO bör arbeta fram och anta en bred folkhälsopolitisk ansats till narkotikafrågan för 2019.

Utveckla narkotikafrågorna i det globala utvecklingssamarbetet.

Internationellt arbete mot dopning med utgångspunkt i idrotten.

Aktivt verka för genomförandet av WHO:s ramkonvention om tobak.

Aktivt verka för och bidra till en EU-gemensam alkoholstrategi.

Nordiskt samarbete.



Betydelsen av tidigt förebyggande arbete

Tidigt förebyggande arbete kan förbättra flickors och pojkars förutsättningar till bättre hälsa och förhindra tidiga alkohol- och/eller tobaksdebuter. Därför har Länsstyrelsen Dalarna valt att prioritera främjande och förebyggande insatser.

Hälsoekonomiska beräkningar av Uppsala Universitet visar att en kommuns kostnader för förebyggande insatser vid utagerande beteendeproblem varierar mellan 1 000 och 7 000 kronor per barn, medan de kommunala kostnaderna för ett barn mellan 3–12 år med utagerande beteendeproblem på klinisk nivå kan hamna på 80–150 000 kronor årligen. Insatsernas kostnader, i relation till besparingar till följd av minskning i antal kliniska fall av utagerande beteende, ger ett resultat som visar att förebyggande insatser, exempelvis föräldrastödsprogram, kan ge goda effekter såväl för individen som ur ett ekonomiskt perspektiv. Läs mer under Förklaringar och metoder.

Skolmiljön är en brygga mellan barndom och vuxenliv

I skolan ingår barnen i ett socialt sammanhang utanför familjen och det som sker i skolan har därför stor betydelse för barnens utveckling. Skolresultatet kan avgöra möjligheterna i det framtida arbetslivet. Det är färre unga med låga grundskolebetyg som studerar vidare på högre nivå. Det finns samband mellan ofullständiga betyg och psykosociala problem. Den som saknar behörighet till gymnasiet löper större risk att hamna i socialt utanförskap och bli beroende av ekonomiskt bistånd.

Orsakssamband som fastställts med vetenskapliga metoder är utagerande beteendeproblem, emotionella problem och låg trivsel i skolan. Ett barn med utagerande beteendeproblem löper 3,7 gånger större risk att inte bli behörig till gymnasiet. Under läsårets 2014–2015 var andelen pojkar i Dalarna som inte var behöriga till gymnasiet 19,8 procent, medan andelen flickor var 14,5 procent. Att förebygga eller reducera förekomsten av be-

teendeproblem bidrar till att motverka framtida socialt utanförskap. Läs mer under Förklaringar och metoder.

Alkohol- och tobakskonsumtionen hos unga svenskar sjönk under 2015.

Det är en trend som pågått under några år. Fler väljer en hälsosam livsstil. Trots detta är debutåldern för tobak och alkohol fortfarande låg för de som provar. Det kommer också in nya produkter som kan rökas och inhaleras. Befolkningen utökas med ungdomar från andra länder, vars vanor ser annorlunda ut. Därför är det viktigt att vi fortsätter att arbeta socialt långsiktigt hållbart och tidigt förebyggande med såväl tobak och alkohol, som narkotika och dopningspreparat.

Länsstyrelsens samordning av ANDT-arbetet

Länsstyrelsen Dalarnas länssamordnare för ANDT-frågor har ett uppdrag som regleras genom Förordning om samordning inom alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaksområdet m.m. (SFS 2012:606). Den nationella ANDT-politiken som ska genomföras i länet ska präglas av ett långsiktigt och kunskapsbaserat regionalt och lokalt arbete med tvärssektoriella insatser samt av utbildning och kompetensutveckling i länet.

I Länsstyrelsen Dalarnas länsövergripande nätverk för ANDT-frågor ingår kommunernas ANDT-samordnare eller folkhälsosamordnare med del av tjänsten i ANDT-frågor. Nätverket är ett viktigt forum för dialog, erfarenhetsutbyte och kunskapsutveckling. Här föds ofta idéer och läggs grunder för lokala och regionala prioriteringar. I de flesta dalakommuner finns antagna policydokument som reglerar ANDT-arbetet.

Under de senaste åren har kommuner runt om i landet tvingats till nedskärningar i sin budget, vilket inte minst drabbat icke-obligatoriska verksamheter som folkhälsa och ANDT. Vi ser en tendens till detta även i Dalarna, men hoppas att man väljer att satsa på denna verksamhet. Det är en liten kostnad som kan generera tiofaldig besparing för både individ och samhälle.

Länsstyrelsens tillsyn enligt alkohollagen och tobakslagen

Alkohol- och tobakslagen är skyddslagstiftningar. Försäljning av tobak och alkohol är relegerat i lag. Lagstodet för tillsyn kan komma att utvidgas när det gäller lagning och möjlighet att omhänderta tobak från underåriga. Kommunerna ansvarar tillsammans med Polisen för att lagar och regler följs. Länsstyrelsens uppgift är att genom tillsyn kontrollera att kommunernas arbete lever upp till lagstiftarnas intentioner, men också att ge kommunerna råd och stöd samt att samordna tillsynen inom länet. Myndighetsgemensamma tillsynsinsatser kan genomföras i samverkan med miljö- och hälsoskydd, räddningstjänst, Skattemyndigheten, Polisen och Tullverket. Det centrala tillsynsansvaret ligger hos Folkhälsomyndigheten.

Kontroll och kunskap om försäljning av alkohol och tobak innebär vinster för samhället och den enskilde. Länsstyrelsen Dalarna erbjuder därför utbildningsinsatser kontinuerligt inom alkohol- och tobaksområdet till politiker, beslutsfattare, restauranganställda, ordningsvakter, poliser och krögare. Syftet är att öka kunskapen om och förståelsen för lagkrav och samtidigt utveckla arbetet med tillståndsgivning och tillsyn. Genom att sprida metoden Ansvarsfull Alkoholservering kan överservering och servering till underåriga förhindras och det krogrelaterade våldet minska. Länsstyrelsen Dalarna samordnar och stödjer ett antal tvådagars utbildningar i metoden, på olika orter i länet vid ett antal tillfällen varje år.

Alkoholtillsyn

Alkoholservering regleras i alkohollagen och avsikten med lagen är i första hand att begränsa skadlig alkoholkonsumtion. Tillstånd att servera alkohol meddelas av den kommun där serveringsstället är beläget efter granskning av sökanden och lokalernas lämplighet. Ansvar för tillsynen av detaljhandel och serveringsställen för alkoholhaltiga drycker ligger hos kommunerna och Polisen. Alkohollagen – se Förklaringar och metoder.

Tobakstillsyn

För att sälja tobak krävs en anmälan till kommunen innan försäljning påbörjas. Kommunen kontrollerar bland annat att försäljning inte sker till minderåriga, att handlaren har ett egenkontrollprogram och att tobaken har rätt varningstext. Kommunerna ansvarar för att tobakslagen följs när det gäller vissa rökfria miljöer, exempelvis på restauranger och skolgårdar.

Barn och ungdomar under 18 år ska inte ha tillgång till tobak eller snus. Det är därför viktigt att kommunerna utför tillsyn hos detaljhandlare, serveringar och i skolmiljöer varje år och samtidigt informerar om den skärpta tobakslagen.

För att kommunen ska kunna genomföra regelbunden och fullgod tillsyn av både alkohol och tobak, inte minst rökfria skolgårdar, är det viktigt att de som arbetar med alkohol- och tobakstillsyn får de resurser som krävs.

Prioriterade ANDT-insatser i Dalarna 2016-2020

Insatserna nedan initieras och stöds av länsstyrelsen.

INSATSOMRÅDE MÅL 1

Tillgång till alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak ska minska

- A** Genom samverkan mellan kommuner och myndigheter ska den illegala handeln med tobak minska. Länsstyrelsen Dalarna har förslagit att lagstiftande åtgärder ska vidtas som kan begränsa tillgänglighet och minska efterfrågan på tobaksprodukter.
- B** Den samordnade, effektiva och likvärdiga alkohol- och tobakstillsynen ska fortsätta att utvecklas i Dalarna, bl a genom kompetensförsörjning och metodutveckling. Detta kan ske genom att länsstyrelsen och kommunerna har tillräckliga personalresurser. Samarbetet mellan kommuner bör utvecklas för att bidra till ökad kompetens och kvalitet i tillsynen, liksom samverkan på myndighetsnivå.
- C** Samverkan mellan ANDT-förebyggande och brottsförebyggande arbete kommer att utvecklas under strategiperioden.
- D** Arbetet med samordnade stödjande insatser från socialtjänst, skola och polis i olika former av sociala insatsgrupper ska fortsätta och utvecklas. Detta för att kunna fånga upp ungdomar som riskerar att utveckla en kriminell livsstil.

INSATSOMRÅDE MÅL 2

Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak eller debuterar tidigt med alkohol ska successivt minska

- A** Länsstyrelserna ska stödja kommuner, landsting och andra föräldrastödjande aktörer i arbetet med att utveckla ett universellt, kunskapsbaserat, samordnat och långsiktigt stöd till föräldrar. I detta stöd ska kunskapen om alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak inkluderas. Utförandet ska ske på ett sådant sätt att kunskapen förmedlas till alla etniska grupper i länet. I detta stöd ska föräldrar och andra vuxna inse sin roll för att påverka konsumtionsmönster.
- B** Samarbetet med elevhälsan i länet ska stärkas, med speciell hänsyn till nyanlända elevers behov.
- C** Under strategiperioden ska det kunskapsbaserade förebyggande arbetet mot cannabis och annan narkotika utvecklas ytterligare.
- D** Information och andra kunskapshöjande insatser för barn och ungdomar som sker i samverkan mellan offentliga och frivilliga aktörer ska uppmuntras och stödjas.
- E** Insatser under skoltid och fritid som kan förhindra utanförskap och psykisk ohälsa ska uppmuntras och stödjas.

INSATSOMRÅDE MÅL 3

Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som utvecklar skadligt bruk, missbruk el. beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobak ska successivt minska

- A** Uppmuntra samverkan inom kommunerna som kan uppmärksamma och förebygga ANDT-relaterad ohälsa bland kvinnor och män samt flickor och pojkar inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten och inom andra arenor.
- B** Genom kunskap och stöd uppmärksamma sjukdomsförebyggande metoder inom äldreomsorg och primärvård, då uppföljningen visar att antalet äldre med missbruk och beroende ökar.
- C** Uppmärksamma kopplingen mellan ANDT-missbruk och våld/andra former av övergrepp och öka kunskapen om hur det kan förhindras.
- D** Tillgodose nyanländas behov av kunskap om skadligt bruk och beroende av ANDT.

INSATSOMRÅDE MÅL 4

Kvinnor och män samt flickor och pojkar med missbruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar/behov ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet

- A** Uppmärksamma behovet av insatser för att nå kvinnor och män samt flickor och pojkar i socialt och hälsomässigt utsatta situationer, orsakade av missbruk eller beroende. Uppmuntra och stödja insatser som kan förbättra för såväl samhället som för individen.

INSATSOMRÅDE MÅL 5

Antalet kvinnor och män, flickor och pojkar som dör och skadas på grund av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska minska

- A** Uppmärksamma riskbruk och beroende bland blivande föräldrar, bl a genom att ge utbildning och stöd i föräldraskapet från graviditeten, genom uppväxten och tonåren.
- B** Insatser för att motverka trafikrelaterade skador och dödsfall till följd av alkohol- och narkotikabruk, genom ett aktivt samarbete inom ramen för SMADIT – Samverkan mot alkohol och droger i trafiken.

INSATSOMRÅDE MÅL 6

En folkhälsobaserad syn på ANDT inom EU och internationellt

- A** Utveckla narkotikafrågorna i Dalarna enligt det globala utvecklingssamarbetet, med fortsatt fokus på restriktivitet enligt gällande lagstöd, vilket är en förutsättning för fortsatt tillgänglighetsbegränsning och för att förebyggande insatser ska bli verkningsfulla.
- B** Internationellt arbete mot dopning med utgångspunkt i idrotten ska få fullt genomslag även i Dalarna.

Exempel på ANDT-relaterade insatser och aktiviteter i dalakommunerna

KOMMUN	INSATS/AKTIVITET	KOMMENTAR	INSATS*
Älvdalen	Föräldrastöd; Familjenätet, Connect, ABC, ICDP.	Bråsam, frivilligorg, studieförb, trossamfund	2a
	Samtalsgrupp för barn med förälder med missbruk eller psykisk sjukdom.	Kommunen	3a
	Motorevenemang/drogrfria mötesplatser/aktiviteter med "Blås grönt" vid alla tillfällen.	Kommunen/samverkansrådet, frivilligorganisationer	2e
	Pilotkommun Digilys, arbetsmodell/verktyg för utveckling av skolans lärmiljö som ökar möjligheten att varje elev får den utbildning/stöd hon/han behöver.	Kommunen	2e
Orsa	"Blås grönt" Nykter cruising.	Kommunen, frivilligorg.	2e
	Ordningsvårdsutbildning för elever från 15 år från skola och Ungdomens Hus.	Kommunen	2e
	"Tobaksfri duo", program för tobaksfrihet.	Kommunen,	2d
	Föräldrastöd; Connect, ICDP, ABC, Komet.	Kommunen, friv-org, studieförb	2a
	ANDT på schemat i åk 7-8 med utvärdering 2019.	Kommunen, Borlänge kommun	2a
Mora	Föräldrastöd; ABC, Connect, familjecentral.	Kommunen, studieförbund	2a
	Utbildning "Krogar mot knark".	Kommunen, krögare m fl.	1b
	Synkronisering av insatser för barn och unga som riskerar att utveckla psykisk ohälsa (Psykn).	Kommunen, Hälso-Sjukvård, BUP, HAB	2a, 3a
	"Familjefrid" – öppen insats mot våld i nära relationer, för barn som bevittnat våld.	Kommunen, Orsa, Älvdalen, Malung-Sälen	3c
	Beroendecentrum för rådgivning och behandling.	Kommunen, landstinget	4a
Rättvik	"Varannan vatten" under t ex Classic Car Week.	Kommunen, övr. samhället	3a
	"Våga hjälpa" prevention mot våld i nära relationer.	Kommunen, Polisen, BRÅ	1c
	Föräldrastöd; Föräldrar emellan, Föräldrar mot narkotika.	Kommunen, frivilligorg.	2a + 2d
	Miniguide; stöd/hjälp till föräldrar/andra anhöriga.	Kommunen, frivilligorg.	2a-d
	Fördjupad samverkan mot droghandel via Internet.	Kommunen, övr. samhället	2c
	Samverkan mot drogliberal information.	Kommunens nätverk	6a
	Råd och stöd i föräldraskapet, Linusgrupp, Skilda världar för barn med separerade föräldrar, Trappan-samtal för barn som bevittnat våld.	Kommunen, frivilligorg, Svenska kyrkan	4a

*Se prioriterade insatsområden på sid 12–13

KOMMUN	INSATS/AKTIVITET	KOMMENTAR	INSATS*
Leksand	Utbildning Krogar Mot Knark	Kommunen, krögare, Polisen	1b
	Referensgrupp med krögare, kvartalsvis	Kommunen, krögare	1b
	Kontrollköp folköl och tobak	Kommunen	1b
	Tobakspolicy för högstadieskolor	Kommunen	2a
	Alkohol- och drogpolicy för gymnasieskolor	Kommunen	2a
	Anonym rådgivning kring AN-bruk – anhöriga	Kommunen	5a
	Drogrfria events under riskkvällar/-helger	Kommunen, frivilligorg	2e
	Varannan vatten, kampanj	Kommunen	3a
	Föräldrautbildning; ABC	Kommunen	2a
Malung-Sälen	Varannan vatten under Dansbandsveckan.	Kommunen	3a
	Drogrfria discon under riskkvällar/-helger.	Kommunen	2e
	Resor/nyktra skolavslutningar för ungdomar.	Kommunen	2e
Vansbro	Föräldrastöd; COPE-kurser, föräldraföreläsningar.	Kommunen, landstinget, Svenska kyrkan, frivilligorg.	2a
	Familjecentrum; mötesplats småbarn och föräldrar.	Kommunen, landstinget, kyrkan	
	Familjeteam för unga och familjer i riskzonen.	Kommunen	1d
	Årliga lokala drogvaneundersökningar.	Kommunen	1d
	Särskilda utbildningsinsatser inom HVB-hem med info om Polisens arbete, värderingsövningar, ANDT.	Kommunen	3d
	Utbildningsinsatser för personal, elever och föräldrar för gott bemötande; respektgympa, elevinflytande- & fritidsforum, demokratidagar.	Kommunen	2e
Gagnef	Lovis, lokalt vårdprogram i samverkan, med personal från socialtjänst, öppenvårdspsykiatri, primärvård.	Kommunen, landstinget	3a + 4a
	Elevhälsan arbetar med tobaksfri skoltid; tobakskontrakt, ambassadörer och temadagar kring tobak.	Kommunen	2b
	Familjens hus, med familjeteam, primärvårds mottagning för barn och unga med psykisk ohälsa, program för föräldrastöd.	Kommunen, landstinget	2a
	Samverkan kring barn- och ungdomsfrågor i en gemensam organisation: BUS/SAGA.	Kommunen	3a
	HAP haschavvänjningsprogram	Kommunen, vårdcentralen	4a

KOMMUN	INSATS/AKTIVITET	KOMMENTAR	INSATS*
Smedjebacken	Föräldrastöd; ABC & COPE 3-12 år, Tonårs COPE	Kommunen	2a
	Dialogutbildning till högstadiel elever, en kommunikationsutbildning som lär ut förhållningssätt, våra olika roller i grupp, förhastade slutsatser om varandra m m.	Kommunen	2e
	"Tobaksfri duo" i skolan.	Kommunen	2d
	"Bergakul"; en drogfri fredagsaktivitet med spontanidrotter, fika mm för barn förskolan-mellanstadiet.	Kommunen	2e
	Elevcoacher i skolan.	Kommunen	2e
	Familjestöd; intensivterapi, Trappansamtal	Kommunen	4a
	Trygghetsvandringar	Kommunen, Polisen, Friv. org.	2d
Ludvika	ANDT-förebyggande temaveckor i skolan.	Kultur- & fritidsförvaltningen, Integrations-etableringscenter	2a
	Ungdomar på HVB-hem får samhälls-/ANDT-info.	Kultur- & fritidsförvaltningen, Integrations-etableringscenter	2a
	Samverkan med frivillig-/intresseorganisationer för att påverka och fördröja alkoholdebut.	Kommunen	2d
	Hemmasittarinsatser och frånvarokontroll.	Kommunen	2e
	Citygrupp under riskkvällar.	Kommunen	2e
	Dopningsförebyggande arbete enligt handlingsplan.	Kommunen, lokalt nätverk	2a
	Kampanjer för att påverka normer och attityder kring ANDT.	BRÅ, folkhälsosamordnare	2d
Avesta	"Blås grönt" under festivaler – ökat antal gröna blås.	Kommunen, öppenvården, Polisen, frivilligorg, kyrkor	2e
	Anhörigstöd med lägerverksamhet.	Kommunen, frivilligorganisationer	3a
	Linus barn- och ungdomsstöd.	Kommunen, Svenska Kyrkan	3a
Hedemora	"Ung Livsstil i Hedemora" – projekt där elever väljer bort alkohol och rökning.	Kommunen, Södra Dalarnas Sparbank	1 a 2 e
	Gratisbio riskkvällar-/helger	Kommunen, Svenska Kyrkan	2 e
	Skolavslutningsarrangemang	Kommunen, andra kommuner	2 e
	Erbjudande haschavvänjningsprogram.	Kommunen	4 a
Säter	Trygghetsvandringar – finna/åtgärda otrygga miljöer.	Kommunen, Polisen	2d
	Skolavslutningsresa åk 9 Stockholm, åk 7-8 Leksand.	Kommunen	2e
	Föräldrastöd; COPE 3-12 år	Kommunen	2a
	Samtalsmottagning barn-unga, elevhälsobaserad.	Kommunen, landstinget	2b + 2e

*Se prioriterade insatsområden på sid 12–13

KOMMUN	INSATS/AKTIVITET	KOMMENTAR	INSATS*
Borlänge	Föräldrastöd; Föräldrar emellan, Connect, Laadnan.	Lokala brå, studieförbund, kyrkor, frivilligorganisationer	2a
	Antidopningsnätverk	Kommunen, Brå, gym, Falu k.	1c + 6b
	Sociala insatsgrupper	IFO och Polisen	2e
	Trygghetsvandringar	Kommunen, Borlänge Energi, Tunabyggen, Polisen, försäkringsbolag, frivilligorg.	2d
	"Creating a supportive environment for health and learning" för psykisk hälsa, levnadsvanor som kost, rörelse, sömn, delaktighet, måluppfyllelse i skolan.	Kommunen, ICLD, SIDA, Wuhan (Kina)	2e
Falun	Preventiva samverkansinsatser under fem ungdomsintensiva kvällar som t ex "Granny goes street" och skolavslutningen.	Kommunen, Faluns Brå, friskolor, Polisen, landstinget, länsstyrelsen, Svenska kyrkan, frivilligorg, föräldrar	2e
	Uppmärksamhetsveckan februari mot psykisk ohälsa.	Kommunen, kyrkor, frivillig-org, länsstyrelsen, landstinget	2e
	"Stay Sober", motsvarande "Blås grönt" vid olika arr.	Kommunen, festivalarr, UNF	2e
	"Ingen får veta", uppmärksamhetsvecka för barn som lever med missbruk, psykisk ohälsa, våld i familjen.	Kommunen, studieförbund, frivilligorg, länsstyrelsen, landstinget, Svenska kyrkan, Faluns Brå	2e
	Kontinuerlig samverkan mot dopning.	Kommunen, gym, Polisen, Landstinget, idrottsförbund, Faluns Brå	1c
	Föräldraföreläsningar om narkotika.	Kommunen, Polisen, friskolor, Faluns Brå	2c
	Kunskapshöjande insatser på ANDT-området för personal som möter unga.	Kommunen, länsstyrelsen	2a + 2c
	"Tobaksfri duo", program för tobaksfrihet	Kommunen, friskolor	2d
	Föräldrastöd för föräldrar till små barn, föräldrar till barn under 13 samt till föräldrar till tonåringar	Kommunen	2a
	Stödgrupper/enskilt för barn som lever med/har levt med förälder med missbruk, psykisk ohälsa och eller som utövar våld i familjen.	Kommunen	4a
Alla/flertalet kommuner	Samverkansöverenskommelser kommuner och Polisen. Överenskommelserna tar sin utgångspunkt i den lokala problembilden och innehållet skiljer sig därför mellan olika kommuner.	Kommunerna, Polisen	1c
	Medborgarlöften ska från och med 2017 finnas i samtliga kommuner. Överenskommelserna tar sin utgångspunkt i den lokala problembilden och innehållet skiljer sig därför mellan olika kommuner.	Kommunerna, Polisen	1c + 2d
	SMADIT-metoden finns tillgänglig för samtliga kommuner och används av Polisen i länet.	Polisen, kommunerna, landstinget, länsstyrelsen	5b
	Utbildning i Ansvarsfull alkoholserving och Krogar mot knark erbjuds regelbundet i flertalet kommuner.	Kommunen, länsstyrelsen, krögare, Polisen	1b
	Kronobergsmodellen tillämpas i varierande omfattning i hela länet av Polisen i länet.	Polisen, kommunerna	1c + 1d + 3a
	Flertalet kommuner nyttjar kontinuerligt screening-instrumenten AUDIT, DUDIT och Freda.	Kommunerna (IFO)	3a + 4a

Fler ANDT-relaterade insatser i Dalarna

Drogfria mötesplatser och miljöer

Vi som arbetar med ANDT-frågor i Dalarna är överens om att stimulerande miljöer, fria från alkohol, narkotika, dopning och tobak, måste finnas i alla barns och ungdomars närområde. Mötesplatserna kan vara i offentlig, privat eller föreningsdriven regi, huvudsaken är att den är drogfri och kan erbjuda en meningsfull fritid. Det är självklart att alla skolor också måste vara drogfria och rökfria, i synnerhet som skolan är obligatorisk. Idrottsarenor och gym är andra mötesplatser som måste vara rena från ANDT. Här anser vi att kommuner och klubbar även bör uppmärksamma frågan om alkoholservering under elitidrottsevenemang.

Förhindra langning och tidiga debuter

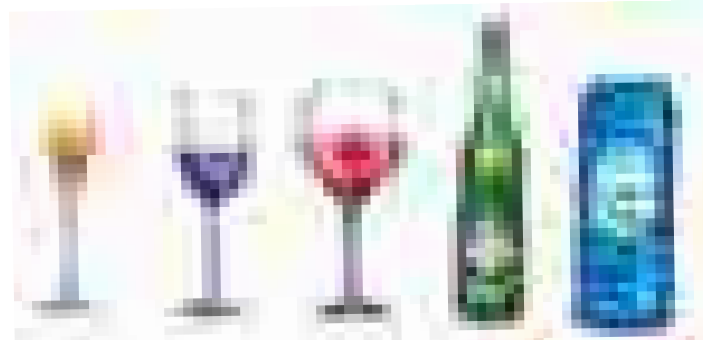
Ingen langning av alkohol och tobak ska förekomma till ungdomar under 18 år, även om det i skrivande stund fortfarande saknas ett langningsförbud av tobak till ungdomar under 18 år.

Hittills har det vanligaste sättet som en tonåring får tag på alkohol varit via pojk- eller flickvänner, kompisar och äldre syskon, men idag sker handel av alkohol via Internet och vissa sociala forum. Här sker även en omfattande handel med narkotika. För att stävja detta krävs en samordnad insats i samhället, i vilken såväl myndigheter som organisationer deltar.

Kampanjer som "Tänk om", "Blås grönt", "Stay Sober" med flera har varit framgångsrika i Dalarna. Metoder som "Ansvarsfull alkoholservering" och "Krogar mot knark" har fått gott gensvar i kommunerna och Polisen har beslagt alkohol från minderåriga enligt "Kronobergsmodellen". Samtidigt bör varje förälder vara medveten om att han/hon är en förebild för sitt barn, oavsett vad barnet ger uttryck för och agera därefter.

Minskat berusningsdrickande

För att minska alkoholkonsumtionen bland studenter samverkar Falun och Borlänge med Landstinget Dalarna och Högskolans studentkår i projektet "Ha kul nykter" och använder bland annat utbildningsmetoden "Ansvarsfull Alkoholservering". Kårledningarna skriver avtal



Sprit 4 cl Starkvin 8 cl Vin 15 cl Starköl 33 cl Folköl 50 cl

Det tar i genomsnitt 3 h för en man som väger 75 kilo och en kvinna som väger 60 kilo att förbränna ett standardglas med alkohol. Observera att de individuella skillnaderna kan vara stora. Illustration: Josefín Johansson

om att alla som arbetar i barerna ska genomgå utbildningen. En annan metod för att minska berusningsdrickandet är Varannan vatten, som i Dalarna samordnas av Rättviks kommun.

Minskad nyrekrytering till dopningsmissbruk

I Dalarna finns en etablerad samverkan kring dopning. Kommuner samverkar med gym, Polisen, Landstinget Dalarna och Länsstyrelsen Dalarna. Situationen i Dalarna är ganska lik den i resten av landet. Ungefär en procent av männen och mindre än en halv procent av kvinnorna har någon gång provat anabola androgena steroider. Bruket av dopningsmedel är vanligast bland män mellan 18 och 34 år, men under senare år har man kunnat skönja en viss ökning bland kvinnor, framförallt i workout sammanhang. Användare av dopningsmedel vistas ofta i träningsmiljöer och därför är också gym och andra träningsanläggningar en viktig arena för det förebyggande arbetet att minska nyrekryteringen till dopningsmissbruk.

I Dalarna arrangeras regelbundet konferenser mot dopning. Dopning ingår också i materialet "ANDT på schemat". Signaler från Tullverket indikerar att allt fler beslag av dopningspreparat görs och det finns troligtvis ett mörkertal kring användandet. PRODIS, Prevention av dopning i Sverige, arbetar med detta, med målet att minska användning av och tillgång till dopningspreparat vid träningsanläggningar. Läs mer under Förklaringar och metoder.

Årshjul med tillfällena i Dalarna som kräver extra insatser

Dalarna har ett antal större evenemang som återkommer årligen. Många är drogfria och målgruppsanpassade.

Ofta står ett flertal intressenter som gemensamma arrangörer, såväl offentliga som privata och frivilliga. Ett exempel är skolavslutningarna på Leksands Sommarland – "Get wet" – som är otroligt populära med besökare från ett flertal dalakommuner.

För många dalakommuner är det kanske med skräckblandad förtjusning man kan konstatera att de lokala arrangemangen kanske fördubblat eller tredubblat invånarantalet under en vecka. Det är därför viktigt att man tänkt igenom hur man kan upprätthålla säkerhet och trygghet för såväl lokalbefolkningen som för besökarna. Speciell hänsyn måste tas till barnens behov. När vi talar om risker och riskhelger så är det ANDT-relaterade risker med allt ifrån barn- och ungdomsfylleri till våld och övergrepp. Detta går att förhindra genom en god planering.



ANDT och källkritik på schemat

I Dalarna har ett speciellt verktyg med material och pedagogik tagits fram av Borlänge kommun och Länsstyrelsen Dalarna gemensamt.

Det har utvärderats vid två tillfällen av Högskolan Dalarna och testats i fyra dalakommuner. En referensgrupp bestående av experter inom ANDT har gett arbetet stöd. Innehållet, som även finns på CANs populära webbsida Drugsmart, är flexibelt och kan göras ämnesövergripande enligt läroplanen i ett arbetslag eller av enskilda lärare. Man kan jobba med en drog i taget eller flera samtidigt, men också skapa djupare förståelse kring ANDT-problematiken utifrån ett källkritiskt perspektiv. Eleverna får en helhetsbild av hur droger påverkar människor och miljö från producent till konsument. Hösten 2015 belönades ANDT på schemat med priset Årets förebyggande insats vid konferensen Förebygg nu i Göteborg.

CAN/Drugsmart om materialet/pedagogiken

Barn och ungdomar är nyfikna. Att vara nyfiken på alkohol och andra droger är ett naturligt steg mot vuxenvärlden. Med tidernas största informationskälla bara ett knapptryck bort är det lätt att både hitta och sprida information. Vad är egentligen sant och vad är ren lögn?

Ambitionen är att lära våra barn och ungdomar att tänka ett steg längre och att kritiskt granska avsändaren till informationen. Läs mer om CAN och Drugsmart på Förklaringar och metoder!



Stöd i föräldraskapet

Stödet i föräldraskapet har under de senaste decennierna ökat i Sverige. Såväl myndigheter som företag och organisationer har på olika sätt erbjudit stöd i föräldraskapet.

Länsstyrelsen har ett uppdrag att stödja kommuner, landsting och andra föräldrastödjande aktörer i arbetet med stöd i föräldraskapet. För närvarande avser uppdraget stöd till föräldrar med tonårsbarn. Länsstyrelsen Dalarna har bland annat genomfört en kartläggning av behoven i länet. Konferenser och andra sammankomster med olika aspekter på stöd i föräldraskapet har arrangerats. Myndigheten som ansvarar nationellt för stöd i föräldraskapet är MFoF, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd. MFoF skriver på sin hemsida att myndigheten ska arbeta för att alla barn ska få en trygg uppväxt och bra relationer till sina föräldrar, eftersom barns relationer till sina föräldrar har stor betydelse för både den psykiska och fysiska hälsan under hela livet. Forskning visar att olika former av föräldrastöd är insatser som har betydelse för såväl enskilda barn som för samhället i stort.

Metod för föräldrastöd

Det finns många metoder för föräldrastöd, men alla bygger på att kommunikationen inom och utanför familjen

ska fungera. Vissa metoder vänder sig till föräldrar till tonåringar, medan andra vänder sig till föräldrar med yngre barn eller spädbarn. Landstinget erbjuder stöd under graviditeten och under barnets första levnadsår, medan kommuner och frivilligorganisationer oftare erbjuder stöd i olika former från och med barnets ettårsdag. Strukturerade metoder används också i skolan, till exempel vid föräldramöten. Håkan Stattin, professor vid Örebro universitet, anger i sin studie för Socialstyrelsen 2014 att förbättringarna var större för barn till föräldrar som deltog i föräldrastödsprogram än för barn till föräldrar som stod på väntelista till föräldrastödsprogram. Tydligast förbättring sågs i grupper som deltog i föräldrastödsprogram som gällde beteendeproblem. Detta oavsett vilket program som föräldrarna deltog i.

Generellt/universellt stöd erbjuds alla föräldrar, medan riktat/selektivt föräldrastöd erbjuds föräldrar vars barn löper risk att utveckla ohälsa och problem eller där insatser i ett tidigt skede kan motverka en ökad problemutveckling. Indikerat föräldrastöd innebär riktade insatser till föräldrar eller barn som har kroniska eller allvarliga ohälsotillstånd, funktionshinder eller sociala problem. Samtliga typer av stöd kan betraktas som förebyggande.

Att förebygga psykisk ohälsa, våld och brottslighet

Socialstyrelsen beskriver psykisk ohälsa som ett övergripande begrepp som kan inkludera allt från självrapporterade besvär av oro eller nedstämdhet, till psykiska sjukdomar som schizofreni eller depression.

Lindrigare psykiska besvär kan störa välbefinnandet och innebära påfrestningar när det gäller att klara vardagen, men behöver inte betyda att individen är psykiskt sjuk och behöver behandling. Barns och ungdomars psykiska ohälsa har ökat under 1990- och 2000-talet och ökningen tenderar att fortsätta. I åldersgruppen 18–24 år hade sju procent av männen i befolkningen någon form av kontakt med psykiatrisk öppen- eller slutenvård, eller använde psykofarmaka. Motsvarande siffror för kvinnor var tio procent. Det är framförallt depressioner, ångestsjukdomar och missbruk som ökar inom ungdomsgruppen.

Det är lönsamt ur alla perspektiv att försöka förebygga och förhindra psykisk ohälsa. Psykisk ohälsa betraktas idag som en av våra största folksjukdomar. Konsekvenserna kan i vissa fall ta sig uttryck som missbruk av olika slag, livslång sjukdom eller till och med självmord. Alla som arbetar med barn och ungdomar är medvetna om att detta är en svår men viktig uppgift, som måste hanteras kontinuerligt. Exempel på goda förebyggande insatser är uppmärksamhetsveckan ”Ingen får veta”, som genomförs i Falun varje år och som under vecka sju uppmärksammar barn som växer upp med missbruk, psykisk ohälsa och/eller våld i familjen. Det arrangeras föreläsningar på dag- och kvällstid och teater på skolorna. Målet är att öka kunskapen bland vuxna och låta barn förstå att de inte är ensamma och att det finns hjälp och stöd att få. Uppmärksamhetsveckan planeras att spridas till andra delar av Dalarna.

Våldsförebyggande arbete

Länsstyrelsen Dalarna arbetar aktivt mot våld genom olika nätverk i länet. Sedan 2010 finns en länsgrupp mot våld i nära relationer.

Det finns ett fastslaget samband mellan alkohol och våld, men även när det gäller narkotika, dopningspreparat och våld så vittnar både myndigheter och vårdpersonal om samband.

Våldsproblematiken i krognära miljöer har ett starkt samband med alkohol och det sätt som alkohol konsumeras. Överservering måste förhindras, liksom underårigas tillgång till alkohol.

Forskning och erfarenhet visar att kostnaderna för individ och samhälle när det gäller vålds- och sexualbrott är gigantiska. För att förhindra att ett våldsamt beteende får utvecklas måste det våldsförebyggande arbetet påbörjas mycket tidigt. Det är dock viktigt att påpeka att även om statistiken visar att de flesta misstänkta gärningspersoner för misshandelsbrott och sexualbrott är killar eller män så är det en minoritet som begår våldsbrott och att de flesta killar tydligt tar avstånd från all typ av brottsligt våld.



Brottsförebyggande rådets arbete

Brottsförebyggande rådet, Brå, anger att våld på skolor förekommer i form av misshandel, lindrigare våld, sönderslagna skåp eller stöld. Mobbade elever drabbas dubbelt så ofta som ickemobbade elever. Eftersom skolan är obligatorisk måste den vara en trygg och säker plats. Brå menar att man kan förhindra en del mobbning och våld genom att rikta förebyggande insatser till de mest utsatta ytorna på skolan, till exempel elevskåphallar och ytorna utanför klassrummen. Resultatet av insatserna förstärks om skolan dessutom arbetar med attityder och normer mot brottslighet och mobbning.

Brå har gjort en genomgång av forskningen om effekterna av olika antimobbingsprogram och undersökt vilka komponenter i programmen som kan vara viktiga för att lyckas minska mobbning. De komponenter som var förknippade med en minskning av antalet mobbare var bland annat föräldrautbildning, ökad tillsyn av skolgårdar, disciplinära åtgärder, information till föräldrar och klassrumsregler med ledarskap i klassrummet.

Brå anger att kvinnor i betydligt högre grad än män anger att de har blivit utsatta för misshandel i en bostad. När män utsätts för misshandel är brottsplatsen en allmän plats i mer än hälften av fallen, medan motsvarande andel för kvinnor är en tredjedel. Arbetsplatsen eller skolan är en ungefär lika vanlig brottsplats för män och kvinnor, ca 25 %.

I 70 % av fallen där en man blivit misshandlad uppges att gärningspersonen varit påverkad av alkohol eller droger. Motsvarande andel för misshandel mot kvinnor är 45 %. Misshandel mot män oftare sker i samband med nöjeslivet, medan misshandel mot kvinnor oftare sker på arbetsplatsen eller i hemmet. En generell bild är att kvinnor misshandlas inomhus av känd gärningsman, oftast av en sammanboende man, medan män misshandlas utomhus av en okänd man. Läs mer i Länsstyrelsen Dalarnas skrift ”Mäns våld mot kvinnor i Dalarna 2011–2014” och ”Inget att vänta på” från MUCF, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.



Polisens brottsförebyggande arbete

Regeringen satsar på brottsförebyggande arbete i såväl rättsväsendet som i kommuner, företag och organisationer. Regeringens ambition är att förbättra förutsättningarna för ett strukturerat brottsförebyggande arbete över hela landet på lokal, regional och nationell nivå.

En viktig brottsförebyggande aktör är Polisen, vars mål är att minska brottsligheten och öka tryggheten i samhället. Utöver akuta uppdrag och utredningsverksamhet handlar en stor del av polisens uppgifter om brottsförebyggande arbete. Det kan vara allt ifrån att förhindra bråk vid evenemang och matcher till att samverka med olika parter för att minska ungdomsbrottslighet.

Samverkansöverenskommelser är ett dokument där det anges vilka frågor som kommunen och Polisen gemensamt ska arbeta med. Enligt Brå så leder dessa överenskommelser till att samarbetet fungerar bättre. Det är dock oklart hur noga dessa följs upp och vilken effekt de har på brottsligheten. Polisen använder sig av olika metoder för att förebygga brott, exempelvis grannsamverkan mot brott. För att stävja ungdomsfylla och langning används Kronobergsmodellen. En annan metod som används är medborgarlöften, där medborgar- och medarbetarperspektivet i högre utsträckning tas tillvara för att göra den lokala problembilden tydligare. Läs mer under Förklaringar och metoder.

Magnus Sjödén, inspektör och chef för spaningsgruppen delger här sina tankar kring dalapolisens arbete

ALKOHOLRELATERADE AKTIVITETER

1. Myndighetsgemensam tillsyn
2. Underrättelsebaserad ingripandespaning mot smuggling, tillverkning och illegal försäljning/hantering
3. Särskilda insatser mot högriskevenemang för unga brukare
4. Tillämpa SMADIT vid rattfylleribrott
5. Genomför "blås-prov" vid samtliga fordonsstopp

NARKOTIKARELATERADE AKTIVITETER

1. Tillgångsreducerande verksamhet i ärenden med misstanke om grova narkotikabrott
2. Uppsökande och underrättelsebaserad verksamhet för tidig upptäckt och som förebyggande insats med fokus på barn, ungdomar och unga vuxna
3. Genomföra grund- och vidareutbildning i "Drogtecken & symptom"
4. Genomföra utbildningar och bedriva verksamhet inom ramen för "Krogar mot Knark"
5. Samverka med andra aktörer för informationsutbyte och kunskapsspridning
6. Tillämpa SMADIT vid rattfylleribrott
7. Tänk SMADIT vid misstanke om eget bruk
8. Jobba underrättelsebaserat mot odling av cannabis

DOPNINGSRELATERADE AKTIVITETER

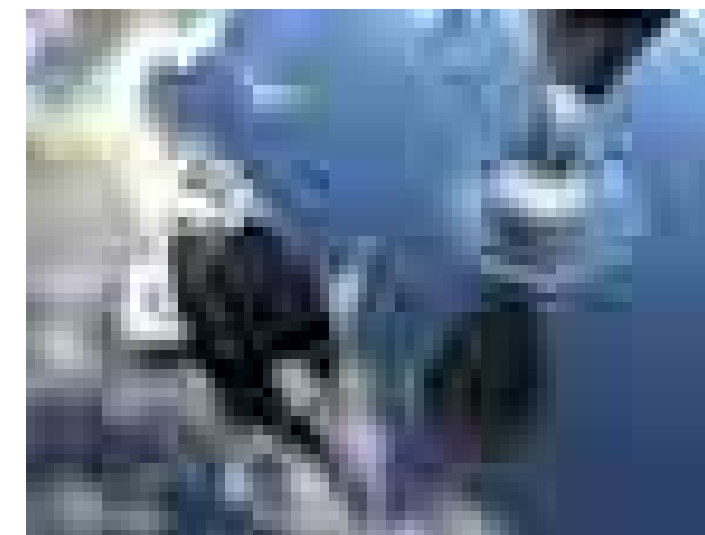
1. Tillgångsreducerande verksamhet i ärenden med misstanke om grova dopningsbrott
2. Uppsökande och underrättelsebaserad verksamhet för tidig upptäckt och som förebyggande insats med fokus på gym-miljö
3. Samverka med andra aktörer för informationsutbyte och kunskapsspridning inom ramen för "100 % ren hårdträning"

TOBAKSRELATERADE AKTIVITETER

1. Myndighetsgemensam tillsyn
2. Underrättelsebaserad ingripandespaning mot smuggling och illegal försäljning/hantering

Insatser mot rattonykterhet och rattfylleri

Polisen ansvarar för att övervaka och utreda brott i trafiken, däribland trafikövervakning, rattfylleri och bilbältesbrott. Alla poliser i yttre tjänst har i uppdrag att upprätthålla ordning och säkerhet på vägarna. I trafikkontrollerna kan rattfylleri och drograttfylleri upptäckas. Polisen har rätt att ta med den som vägrar att blåsa i sällningsinstrumentet till polisstationen för urin- eller blodprovstagning, vid misstanke om brott. Ett viktigt verktyg i arbetet med att minska antalet alkohol- och drogrelaterade trafikolyckor är att erbjuda påverkade vård. Den metod som används i princip i hela landet kallas för SMADIT. Metoden går ut på att förare som ertappas påverkade ska erbjudas kontakt med beroendevården inom 24 timmar. Länsstyrelsen Dalarna är sammankallande till SMADIT länsarbetsgrupp. I arbetsgruppen finns även representanter för polisen, socialtjänsten och beroendevården.





Vård och behandling

Den länsövergripande överenskommelsen mellan Landstinget Dalarna och Dalarnas 15 kommuner innehåller bland annat lagstadgade ansvarsområden för olika målgrupper och områden kring samverkan inom missbruks- och beroendevården DNR 2015/181.

I socialtjänstlagen (SoL 2001:453, 2 kap.§1) slås fast att kommunen har det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver. Detta innebär ingen inskränkning i det ansvar som vilar på andra huvudmän. I hälso- och sjukvårdslagen (HSL 1982:763, 1-2 §) framgår att hälso- och sjukvård är åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador. Målet är god hälsa och en vård på lika villkor i befolkningen. Den som har det största behovet av hälso- och sjukvård ska ges företräde till vården.

Kommunernas ansvar

Socialtjänsten ska aktivt sörja för att den enskilde missbrukaren får den hjälp och vård som han eller hon behöver för att komma ifrån missbruket. Vården ska planeras och genomföras i samförstånd med den enskilde och noga följas upp (SoL 5 kap.§ 9).

Kommunen ska ha insatser för barn och unga för att främja en gynnsam fysisk och social utveckling och bland annat aktivt arbeta för att förebygga och motverka missbruk bland barn och ungdom av alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel eller beroendeframkallande medel samt dopningsmedel (SoL 5 kap. § 1). Insatserna som erbjuds enligt SoL är frivilliga med undantag för insatser som är reglerade i tvångslagstiftning såsom Lagen om vård av missbrukare, LVM (1988:870) och Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU (1990:52).

Socialtjänsten har det yttersta ansvaret för att barn och unga som far illa får det stöd och skydd, som de behöver (SoL 5 kap). För att socialtjänsten ska kunna ta detta ansvar finns anmälnings- och uppgiftsskyldighet för offentligt anställda. Insatser som kommunerna an-

svarar för är information och rådgivning, förebyggande verksamhet, utredning av hjälpbehov, psykosocial utredning samt psykosocialt stöd.

Landstingets ansvar

Primärvården i länet står för första linjens hälso- och sjukvård. Som sådan är vårdcentralerna strategiskt placerade för screening och tidiga interventioner vid riskbruk, skadligt bruk/missbruk av alkohol, narkotika, andra beroendeframkallande medel, läkemedel eller dopningsmedel. Personer med ett riskbruk, skadligt bruk/missbruk och beroende ska upptäckas i hela sjukvården, men primärvården har ett särskilt ansvar. Behandling av skadligt bruk/missbruk och beroende kan ske inom både primärvård och psykiatri utifrån art och grad, komplexitet och samsjuklighet. Ansvaret för abstinensvård i slutenvård hör till psykiatrin.

Insatser som landstinget ansvarar för är bland annat Skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd (SoL 2001:453 14 kap.1 §, HSL § 2). Hälso- och sjukvården ska särskilt beakta ett barns behov av information, råd och stöd om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med har en psykisk störning eller psykisk funktionsnedsättning, har en allvarlig fysisk sjukdom eller skada, missbrukar alkohol eller beroendeframkallande medel eller oväntat avlider.

Våld i nära relationer (SOSFS 2014:4 (M och S) 1, 2, 8 och 9 kap.) gäller även verksamhet som omfattas av tandvårdslagen. Det omfattar förebyggande arbete och tidiga interventioner vid riskbruk och skadligt bruk/missbruk, screening, diagnostik och behandling i enlighet med befintligt vårdprogram, abstinensbehandling i öppen- och slutenvård, alkohol- och drogkontroller inom ramen för medicinsk behandling, somatisk utredning och behandling, psykiatrisk utredning och behandling, läkemedelsbehandling vid olika beroendetillstånd, läkemedelsassisterad behandling vid opioidberoende, nedtrappning och läkemedelsassisterad behandling vid opioidanalgetikaberoende, anhörigstöd med särskild uppmärksamhet på barnen och inledande vård på sjuk-

hus vid behov i samband med LVM-vård. Landstinget har ett särskilt ansvar gällande personer med missbruk/beroendeproblematik som de kommer i kontakt med.

Gemensamt ansvar för kommuner och landsting

Psykosocial behandling ansvarar man för var för sig men också gemensamt. Psykosociala stödinsatser ges inom ramen för var och ens ansvarsområde. Kompetensutveckling inom detta område bör ske gemensamt för att uppnå bästa resultat för den enskilde. SIP, Samordnad individuell plan regleras i Hälso- och sjukvårdslagen HSL § 3 f och SoL 5 kap. § 9 a. Samverkan vid in- och utskrivning av patienter i slutenvård regleras i Samordnad vårdplanering (SVPL, SOSFS 2005:27 M och S). Samverkan och samordning av insatser mellan kommun och landsting regleras i lag och vissa fall i regionala överenskommelser.

Ansvarsfördelning LVM

Lag om vård av missbrukare, LVM, är avsedd att komplettera socialtjänstlagen när frivillig vård bedöms vara otillräcklig. Socialtjänsten beslutar om läkarundersökning, vilket kräver samarbete med hälso- och sjukvården. Läkarintyg i samband med LVM-utredning utfärdas i

första hand av primärvård, om inte behandlingskontakt är inledd inom annan hälso- och sjukvård gällande beroendet. Det bör framgå i lokala överenskommelser hur det ska hanteras.

Gemensamma utvecklingsområden

De områden man har kommit fram till som angelägna att utveckla i länet är kompetensutveckling avseende psykosocial behandling för barn under 18 år och unga vuxna. Man ska också utveckla och implementera behandlingsmetoder för personer med olika kognitiva svårigheter, samt utveckla tillnyktringsplatser (TN).

Gemensam enhet i beroendevården

Samarbetet mellan Socialtjänst, BUP och Vuxenpsykiatrin behöver utvecklas för att förbättra vården gällande unga med missbruk och beroende. Hälso- och sjukvården och socialtjänsten behöver förstärkt kunskap om män och kvinnors olika utgångspunkter och behov av insatser, exempelvis integrerade mottagningar, beroendeenheter, riskbruk och missbruk inom primärvården samt dopning.

Samling för social hållbarhet i Dalarna

Mot bakgrund av växande hälsoklyftor i Sverige och Dalarna genomförs en Samling för social hållbarhet i Dalarna. Processen inleddes 2015 av Region Dalarna i samarbete med Dalarnas kommuner, Landstinget Dalarna, Högskolan Dalarna och Länsstyrelsen i Dalarna.

Skillnaderna i hälsa som vi ser i vårt län förklaras delvis av de variationer i näringslivsstruktur, utbildningsnivå, sysselsättning, demografi och bosättningsmönster som finns i Dalarna och som skapar de inomregionala obalanser som Dalastrategin – Dalarna 2020 varnar för och vill motverka. Den regionala ANDT-strategin förenas med de sociala aspekterna av Dalastrategin – Dalarna 2020. ANDT-frågorna ryms i det större sammanhang som handlar om att skapa samhällsliga förutsättningar för god och jämlik hälsa.

Mål för Samling för social hållbarhet i Dalarna fram till 2019:

- att utveckla bestående arbetsformer i länet för att systematiskt mäta, följa och dokumentera befolkningens hälsoutveckling och fördelningen av hälsans sociala bestämningsfaktorer på lokal och regional nivå,
- att utveckla bestående arbetsformer i länet för att systematiskt stödja ett kunskapsbaserat arbetssätt inom offentlig förvaltning – göra kunskap tillgänglig och tillämpbar, stödja implementeringsarbete, utvinna ny kunskap ur befintliga verksamheter, utvärdera utvecklingsinsatser,
- att bredda kunskapsbasen, sprida kunskaper och erfarenheter inom några utvalda temaområden som är avgörande för att minska skillnader i hälsa, främja social hållbarhet och hållbar tillväxt, samt
- att identifiera och beskriva kunskapsbaserade åtgärder som mot bakgrund av nuvarande kunskap har störst sannolikhet att minska skillnader i hälsa och främja social hållbarhet i Dalarnas kommuner.

Dessa mål bildar grund för fortsatta insatser och strategier för god och jämlik hälsa, social hållbarhet, hållbar tillväxt, regionala miljömål och andra angelägna samhällsmål. Hit hör ett samhälle fritt från narkotika och dopning, minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och ett minskat tobaksbruk.

God och jämlik hälsa uppnås bäst om alla sektorer i samhället på alla nivåer samverkar för att ta itu med de faktorer som bestämmer befolkningens hälsoutveckling. De beskrivna åtgärderna ska presenteras mot bakgrund av de förhållanden som råder i Dalarna och Dalarnas kommuner. Lokal kunskap och erfarenhet i offentlig, privat och civil sektor är värdefulla att integrera i de åtgärdsbeskrivningar som tas fram.

Civilsamhällets betydelse för ANDT-arbetet

I framtidskommissionens skrift från 2012 "Framtidens civilsamhälle" kan man läsa att åtta av tio vuxna svenskar uppger att de är medlemmar i minst en förening och nästan hälften arbetar ideellt i en organisation.

Det svenska civilsamhället utgörs av stora folkrörelseorganisationer, lokala föräldrakooperativ, kyrkor och samfund, politiska organisationer, hobbyföreningar, stiftelser, studieförbund, bostadsrättsföreningar, fackföreningar med flera. År 2009 hade det svenska civilsamhället, enligt SCB, intäkter på 212 miljarder kronor och 110 000 anställda. Internationellt sett är aktiviteten i det svenska civilsamhället räknad i medlemskap och ideellt arbete mycket hög. Många anser att vi nu genomgår en omvandling från industrisamhälle till informations- och nätverkssamhälle. Människors lojaliteter och intressen växlar allt fortare. Även om man är lika engagerad som tidigare så är det inte lika enkelt att knyta engagemang till en specifik organisation. Folkrörelseorganisationerna ser dock ut att även fortsättningsvis vara ett viktigt inslag i det svenska civilsamhället, men med största sannolikhet kommer det att förändras och samtidigt kommer nya organisationsformer att ta allt större plats.

Mångfald av frivilligorganisationer i Dalarna

I Dalarna finns regionala förbund och lokala föreningar inom studieförbund, kyrkor/trossamfund, nykterhetsorganisationer, politiska organisationer, barn- och ungdomsorganisationer, scoutorganisationer, hjälp- och stödorganisationer. Dessa organisationer har eller skulle kunna ha en betydande roll i det förebyggande ANDT-arbetet, som komplement till de offentliga aktörernas insatser.

Dalarnas Idrottsförbund

Idrottsrörelsen är omfattande och Dalarna har bidragit med många kända idrottsprofiler genom åren. Dalarnas Idrottsförbund arbetar förebyggande mot dopning inom idrotten. Tester genomförs med hjälp av dopingkontrollfunktionärer och metoden "Vaccinera klubben mot dopning" sprids bland idrottsföreningars medlemmar. Genom projektet "Mångfald för alla" bidrar nu Dalarnas Idrottsförbund till att inkludera asylsökande och nyanlända i samhället.

Nykterhetsrörelsen

IOGT-NTO ser alkohol, narkotika och andra droger som allvarliga hinder för såväl individens som samhällets utveckling. Genom historien har alkohol och andra dro-



ger använts som ett maktmedel mot befolkningen och i synnerhet fattiga människor. Samtidigt har alkohol och andra droger fungerat som en flykt från tunga arbetsbördor och förtryck.

Några av de största folkhälsoproblemen i världen orsakas eller förvärras av alkohol och andra droger. De medför också sociala problem och personliga tragedier, inte bara för de direkt drabbade utan även för deras familjer. Ökad medvetenhet, en effektiv alkohollagstiftning och fortsatt restriktivitet mot narkotika är viktiga verktyg för att begränsa skadorna av alkohol och andra droger i samhället.

Nykterhetsrörelsens olika delar har under flera år varit en aktiv samarbetspart till länsstyrelsen i det ANDT-preventiva arbetet i Dalarna. IOGT-NTO:s arbete är uppdelat i verksamhets-områdena alkohol- och narkotikapolitik, förebyggande arbete och socialt arbete. Målet är att långsiktigt minska den totala alkoholkonsumtionen och uppnå varaktig förändring på samhällsnivå. I Dalarna arbetar organisationen bland annat genom normkritiska debattinlägg i media, alkoholfri bar- och nattklubb och nykter cruising. Man genomför också konkreta insatser som syftar till att stödja och stärka individer, samtidigt som lokalföreningar i Dalarna arrangerar sociala och folkbildande kulturaktiviteter för alla.

Förklaringar och metoder

1. Ansvarsfull alkoholserving, AAS, syftar till att minska alkoholrelaterat våld på krogen. Det sker genom att minska berusningsgraden på krogarna och förhindra alkoholserving till minderåriga. Metoden utvecklades inom STAD-projektet, Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem, och spreds till Folkhälsomyndigheten, länsstyrelserna och landets kommuner. Flera studier har visat att metoden minskar krogvåldet och att man genom samverkan, utbildning och krog tillsyn kan komma långt i alkohol- och våldsförebyggande arbete. Kommunerna ansvarar för att arrangera AAS-utbildningar för krogpersonal. www.stad.org/sv/utbildningar-restaurang/ansvarsfull-alkoholserving

2. Krogar Mot Knark, KMK, är ett nationellt nätverk bestående av representanter från krogar och myndigheter i ett flertal kommuner. KMK arbetar för att minska och försvåra användandet av narkotika i krogmiljö. Det nationella nätverket och dess styrgrupp är en stödfunktion för de deltagande kommunerna. Nationella nätverket bistår med riktlinjer, styrdokument samt verktyg för att kunna arbeta med metoden lokalt. Ansvaret för det lokala arbetet ligger på respektive kommun som själva styr och driver samverkan mellan krog, tillstånd och polis. Varje enskild kommun ska, utifrån gällande nationella riktlinjer, lokalanpassa arbetet så att det fungerar i just deras kommun. Även i Dalarna används och utbildas personal i KMK. www.krogarmotknark.se/site/vad-ar-krogar-mot-knark/

3. Kronobergsmodellen initierades av polisen i Kronoberg. Den inriktar sig mot ungdomar under 20 år som är berusade, ungdomar som är under 20 år som bär på alkohol, ungdomar som är under 18 år som har sällskap med någon som bär på alkohol, men också personer som säljer och anskaffar alkohol till ungdomar, de ungas föräldrar, men även personer över 20 år som bryter mot lokala ordningsföreskrifter genom att dricka alkohol på otillåtna platser. Langningsbrott utreds, brott mot lokal ordningsstadga beivras och ett samordnat möte med socialtjänsten och de som varit föremål för ingripande arrangeras. Syftet är att förhindra att ungdomar dricker alkohol i offentlig miljö och att ungdomsvåldet i dessa miljöer minskar. www.polisen.se/Om-polisen/Olika-typer-av-brott/Langning-av-alkohol/

4. Varannan vatten är en metod för minskat berusningsdrickande som ursprungligen togs fram på Gotland. Den uppmärksammar personer över 18 år på vikten av att minska sin alkoholkonsumtion och visar på alternativ och fördelar med detta. I Rättvik, som har samordningsansvar för metoden i länet, har Varannan vatten blivit ett begrepp. Under "Classic Car Week" delas vatten delas ut från kiosker och Räddningstjänstens tankbilar. www.rattvik.se/kultur-fritid-och-turism/folkhalsa/varannan-vatten.html

5. Tobaksfri duo är ett program för tobaksfrihet och en metod som förebygger tobaksbruk.

6. SMADIT står för Samverkan Mot Alkohol och Droger I Trafiken. Det var från början ett samarbete mellan Polisen, Vägverket, landstinget, Kommunförbundet, Kriminal-

vårdens frivård och länsstyrelsen. Åklagarna representerades i styrgruppen. Efter försöks- och utvecklingsfaserna skrevs det ett avtal mellan de olika parterna som reglerar åtagandena. Syftet med verksamheten är att få alkohol- eller drogpåverkade förare under vård så snabbt som möjligt. Oftast finns det ett missbruksproblem i botten, som de behöver få hjälp med. De förare som ertappas påverkade ska därför få ett erbjudande om kontakt med beroendevården inom 24 timmar. Om det är möjligt ordnar polisen direkttransport till beroendevården. Man vill försöka påverka förarna att ta emot hjälp mot sitt alkohol- eller drogproblem direkt, när de är som mest mottagliga, för att minska risken för återfall. www.polisen.se/Om-polisen/lan/St/op/Polisen-i-Stockholm/lan/Brottsforebyggande/projekt-och-samverkan/Smadit/

7. Blås grönt är en aktivitet som uppmuntrar alkoholfritt beteende och som genomförs varje år i ett antal dala-kommuner. Aktiviteten används vid större evenemang och festivaler och ofta samverkar kommunen med föräldrar, frivilligorganisationer och lokala företagare. Det finns en alkoholmätare i entrén till evenemanget som de som vill delta blåser i. Om mätaren visar grönt för en person tre gånger under kvällen, har han eller hon en chans att vinna ett pris. Priserna varierar från ort till ort. Det kan vara allt ifrån bidrag till körkort till läsplattor. En liknande aktivitet genomförs av Falu kommun och UNF under festivaler i Falun under namnet Stay Sober. www.grannygoesstreet.wordpress.com/stay-sober.

8. PRODIS betyder Prevention av dopning i Sverige och är ett nationellt nätverk som arbetar för att förebygga användningen av anabola androgena steroider och andra dopningspreparat. Arbetet samordnas av STAD, som står för Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem – en sektion inom Centrum för Psykiatriforskning Stockholm, Stockholms läns sjukvårdsområde/Karolinska Institutet. www.prodis.se/

9. Dopning. Med dopning menas missbruk av hormonpreparat och andra läkemedel som finns med i "Lagen om förbud mot vissa dopningsmedel" (SFS1991:1 969), med avsikt att öka musklernas styrka och volym.

10. Tänk om är en antilangningskampanj som drevs av FoHM, Folkhälsomyndigheten, men som från och med 2016 är nedlagd. Länsstyrelsen Dalarna har i flera år arbetat med Dalarnas kommuner med kampanjen, där information i olika format gick ut till skolor, föräldrar och samhället i stort. Idag hänvisar FoHM till www.tonarsparloren.se istället.

11. Alkohollagen (2010:1622) omfattar tillverkning, marknadsföring och införsel eller import av alkoholdrycker och handel med sådana varor. Lagen gäller också tillverkning av sprit samt införsel, import, utförsel, export och handel med sprit samt handel med alkoholhaltiga preparat. www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/alkohollag-20101622_sfs-2010-1622

12. Tobakslagen (2016:353) som trädde i kraft 2016-05-20 säger följande: "På grund av de hälsorisker och olägenheter som är förbundna med bruk av tobak och exponering för tobaksrök meddelas i denna lag bestämmelser om begränsning av rökning i vissa lokaler och utrymmen samt på vissa områden utomhus, rökfri arbetsmiljö, hälsovarningar på förpackningar till tobaksvaror och örtprodukter för rökning, begränsningar av handeln med och rätten till införsel av tobaksvaror, marknadsföring av tobaksvaror och användning av vissa varukännetecken i marknadsföring av andra varor eller tjänster samt innehållsreglering och produktkontroll m.m. av tobaksvaror. www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/tobakslag-1993581_sfs-1993-581

13. Ingen får veta - uppmärksamhetsvecka "Ingen får veta - barn som bär på en familjehemlighet" är en årlig uppmärksamhetsvecka som pågår under vecka 7 för barn som växer upp med missbruk, psykisk ohälsa och/eller våld i familjen. Från början hette kampanjen Vart femte barn, då man i Sverige räknar med att varit femte barn lever med missbruk (hos förälder) i familjen. När målgruppen utökades till att förutom gälla missbruk i familjen också gälla psykisk ohälsa och våld bytte veckan namn. Under veckan uppmärksammas att alltför många barn i Sverige lever med missbrukande föräldrar eller föräldrar med riskabel konsumtion av alkohol, föräldrar med psykisk ohälsa och/eller föräldrar som utöva våld. Många barn känner en konstant oro för att själva råka illa ut eller för att föräldern ska råka illa ut. En del barn kan ta skulden på sig själv, medan andra kan känna skam inför kompisar. Kampanjen drivs i Dalarna av Falu kommun och Landstinget Dalarna, med stöd av Länsstyrelsen Dalarna och frivilligorganisationer. Programmet under veckan kan innehålla föreläsningar och workshops under både dag- och kvällstid, teaterföreställningar, utställningar, café med mera.

14. Hälsoekonomiskt beräkningsverktyg En grupp forskare vid Uppsala Universitet håller på att ta fram ett hälsoekonomiskt beräkningsverktyg. Arbetet görs för Skandia Idéer för livets räkning, i samråd med en expertgrupp av forskare och kliniker. Syftet är att förse kommuner med ett redskap som stödjer beslutsfattande kring tidiga sociala insatser. Med det hälsoekonomiska beräkningsverktyget kan långsiktiga jämförelser och prognoser av olika insatser göras med hänsyn till både effekt och kostnad på kort (1-2 år), (10 år) och lång sikt (15 år). Beräkningarna utgår ifrån ett samhällsperspektiv och tar därför hänsyn till resurser och kostnader på kommun-, landstings- och statlig nivå. Däremot inkluderas inte förlorad arbetsinkomst. Beslutsstödet bygger på relevant forskning och är förankrad i nationell statistik. Beräkningsverktygets prognoser baseras på kommunspecifika uppgifter. Kommuner kommer att kunna lägga in egna siffror för att få skraddarsydd prognoser.

15. Riskbruk är ett bruk av alkohol som medför ökad risk för fysiska, psykiska och sociala konsekvenser, där inte skadligt bruk/missbruk eller beroende föreligger.

Även lägre grad av alkoholkonsumtion kan vara ett riskbruk, exempelvis under graviditet, i arbetslivet, i trafiken samt under uppväxtåren. Detsamma gäller när man har vissa sjukdomar, äter vissa mediciner samt för dem som har ökad känslighet för alkohol. Folkhälsomyndigheten anger för riskbruk att tre av följande kriterier ska vara uppfyllda:

1. starkt behov, "sug" eller tvång att dricka alkohol
2. svårigheter att kontrollera alkoholkonsumtionen
3. toleransökning
4. abstinenssymtom
5. tilltagande ointresse av andra saker på grund av alkohol
6. fortsatt konsumtion trots kroppsliga eller psykiska skador

Källa: Folkhälsomyndigheten och IQ samt www.riskbruk.se/?id=27743

16. Skadligt bruk, missbruk och beroende är olika begrepp som vanligtvis används synonymt. Begreppen har sina ursprung i olika diagnosinstrument.

17. Abstinensbehandling är den korrekta benämningen för det som tidigare kallats "avgiftning".

18. Samsjuklighet är missbruk/beroende av läkemedel, alkohol eller narkotika med samtidig psykisk sjukdom eller störning, psykisk sjukdom eller störning med samtidigt missbruk beroende av alkohol eller narkotika och i förekommande fall även somatisk sjukdom.

19. AUDIT, som står för Alcohol Disorder Identification Test, används för bedömning av alkoholmissbruk och är ett hjälpmedel att identifiera patienter med riskbruk, skadligt bruk eller beroende av alkohol.

20. DUDIT, som står för Drug Use Disorders Identification Test, är ett verktyg för att identifiera problem med alkohol och droger.

21. FREDA är standardiserade bedömningsmetoder för socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer och består av en manual och tre instrument: Kortfrågor, beskrivning som synliggör olika grader av våld, olika slags våld och vilka behov av stöd den utsatte kan ha samt farlighetsbedömning med stöd att bedöma risk för fortsatt utsatthet och säkerhetsplanering för den våldsutsatta.

22. CAN står för Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. CAN, som bildades 1901, är en ideell förening med uppgift att sprida information om alkohol och andra droger.



LÄNSSTYRELSEN
DALARNAS LÄN

KONTAKT MED LÄNSSTYRELSEN DALARNA

www.lansstyrelsen.se/dalarna

Tel 010-225 00 00

SvB § 49

Information från psykiatri

Ärendebeskrivning

Susanna Berglund, Verksamhetschef Vuxenpsykiatri informerar.

- Man håller på att anpassa och utveckla verksamheten efter de ekonomiska förutsättningarna
- Verksamheten jobbar med rekrytering till vakanser har gått bra
- Verksamheten jobbar med väntetider för utredningar och psykoterapeutiska behandlingar
- Arbete med missbruk och beroende pågår utifrån en regional överenskommelse. Lokal överenskommelser kommer att skrivas.
- Man har en fortsatt samverkan med kommunen runt personer med psykisk funktionsnedsättning
- Rekrytering pågår till Kris- och traumamottagningen i Borlänge. Det är ett hårt tryck på verksamheten med många remisser.
- Ett nationellt arbete pågår avseende stafettläkarstopp. En nationell handlingsplan finns framtagen och en lokal plan ska arbeta fram.

Per-Inge Nyberg informerar att Per Söderberg, divisionschef för psykiatri inom Landstinget Dalarna, har i uppdrag att se över rättspsykiatri.

Delges

Socialnämnden, Sätters kommun

Lokala hälso- och sjukvårdsberedningen Södra Dalarna

SvB § 50

Vaccination för äldre

Ärendebeskrivning

Abbe Ronsten, kommunalråd, lyfter frågan om hur organisationen runt vaccination för äldre ser ut framför allt ute i kommundelarna.

De äldre måste ta sig in till vårdcentralen för vaccination vilket medför både besvär med kommunikationer samt kostnader för dessa.

Varför kan vaccinationen inte ske ute i kommundelarna? Kommunen skulle under exempelvis en dag kunna stå för lokaler om landstinget kommer ut och ger vaccination.

Monica Bergman, avdelningschef vårdcentralen, informerar att många erbjuder vaccination i samband med andra besök på vårdcentralen.

Enligt tröskelprincipen ska vaccinationerna ske på vårdcentralen om patienten kan ta sig dit. Undantag är om man är inskriven i hemsjukvården och då kan kommunens sjuksköterskor ge vaccination i hemmet.

Lena Karlsson, områdessamordnare Landstinget södra Dalarna och Anette Wikblom, socialchef ställer sig dock positiva till att hitta en gemensam lösning.

Samverkanberedningens beslut

1. Anette Wikblom, socialchef, Lena Karlsson, områdessamordnare Landstinget södra Dalarna och Lena Forsberg får i uppdrag att titta på en lösning för kommuninnevärdarna.
2. För att vaccinationen ska få rätt verkan måste förslaget innebära en verkställighet före jul.
3. Återrapportering ska se vid nästa samverkansmöte den 23 februari.

Delges

Anette Wikblom

Lena Karlsson

Lena Forsberg

Socialnämnden, Sätters kommun

Lokala hälso- och sjukvårdsberedningen Södra Dalarna